

Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi Journal of Social Policy Conferences

Araştırma Makalesi | Research Article

 Açık Erişim | Open Access

İklim Eylemi ve Adil Geçiş: Türkiye’de Yenilenebilir Enerji, Kömürden Çıkış ve Sosyal Etkiler Üzerine Çok Boyutlu Bir Değerlendirme

Climate Action and Just Transition: A Multidimensional Assessment of Renewable Energy, Coal Phase-Out, and Social Impacts in Turkey

Murat Demir¹

¹ Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sarıgöl Meslek Yüksek Okulu, Sarıgöl, Manisa, Türkiye

Öz

İklim değişikliği, çevresel etkilerinin ötesinde ekonomik ve toplumsal boyutlarıyla da derinleşen küresel bir krizdir. Türkiye, Akdeniz Havzası’nda yer alan ve iklim değişikliğine karşı en kırılgan bölgelerden biri olarak, bu dönüşümden doğrudan etkilenen ülkeler arasında yer almaktadır. Türkiye’nin 2053 Net Sıfır Emisyon hedefi doğrultusunda attığı adımlar, teknik düzeyde ilerleme kaydetmekle birlikte, bu süreçte sosyal adaletin ve adil geçiş ilkelerinin ne derece dikkate alındığı tartışmalıdır. Bu çalışma, Türkiye’deki iklim eylemlerinin teknik boyutlarının ötesine geçerek, adil geçiş perspektifinin politika belgelerine ve uygulama düzeyine ne ölçüde entegre edildiğini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmada nitel yöntem kullanılmış; belge analizi ve söylem çözümlemesi yoluyla strateji belgeleri, kömürden çıkış raporları ve yenilenebilir enerji politikaları değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, Türkiye’nin iklim politikalarının Paris Anlaşması ve Avrupa Yeşil Mutabakatı çerçevesinde şekillendiğini ancak adil geçişin kurumsal düzeyde yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Kömürden çıkış süreçlerinde sosyal etkiler ihmal edilmekte; yenilenebilir enerji yatırımlarında katılımcı mekanizmalar yeterince işletilmemektedir. Çalışma, adil geçişin yalnızca çevresel sürdürülebilirlik değil, aynı zamanda sosyal bütünlük açısından da stratejik bir gereklilik olduğunu vurgulamaktadır. Sonuç olarak, Türkiye’nin iklim politikalarının sadece teknik değil, sosyal adalet ekseninde de yeniden yapılandırılması gerekmektedir.

Abstract

Climate change has evolved into a global crisis that goes beyond environmental degradation, manifesting itself through economic and social dimensions. Türkiye, situated in the Mediterranean Basin, one of the most climate-vulnerable regions, faces direct and multifaceted impacts. Although Türkiye has declared its 2053 Net Zero Emissions target and made significant progress in technical climate actions, the extent to which social justice and just transition principles are embedded in this process remains questionable. This study aims to examine whether Türkiye’s climate actions, beyond their technical orientation, incorporate a just transition perspective at the policy and implementation levels. A qualitative methodology was employed, incorporating document and discourse analyses of national strategy documents, coal phase-out reports, and renewable energy policies. The findings reveal that Türkiye’s climate policy framework is aligned with global agreements such as the Paris Agreement and the European Green Deal. However, it lacks institutional mechanisms for integrating just transition principles. The social consequences of the coal phase-out processes are largely overlooked, and the participatory mechanisms in renewable energy projects remain weak. The analysis highlights that the just transition framework is not merely an ethical approach but a strategic necessity to ensure both environmental sustainability and social cohesion. In conclusion, the study argues

Atıf | Citation: Demir, M. (2025). İklim eylemi ve adil geçiş: Türkiye’de yenilenebilir enerji, kömürden çıkış ve sosyal etkiler üzerine çok boyutlu bir değerlendirme. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi–Journal of Social Policy Conferences*, (89), 47–63. <https://doi.org/10.26650/jspc.2025.89.1697806>

 This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

 2025. Demir, M.

 Sorumlu Yazar | Corresponding author: Murat Demir murat.demir@cbu.edu.tr

that Türkiye’s climate policy must be restructured not only through technical improvements but also through a justice-based lens that addresses social inequalities and ensures participatory governance.

Anahtar Kelimeler İklim Değişikliği • Adil Geçiş • Kömürden Çıkış • İklim Politikaları • Sosyal Adalet

Keywords Climate Change • Just Transition • Coal Phase-Out • Climate Policies • Social Justice

Extended Summary

Climate change is not only an environmental crisis but also a socio-economic and governance challenge that demands systemic transformation. Turkey, situated in the climate-sensitive Mediterranean basin, faces escalating climate risks, including droughts, wildfires, desertification, and water stress. In response, the Turkish Parliament ratified the Paris Agreement in October 2021, officially declaring a net-zero emissions target for 2053. This long-term commitment signals a turning point in Turkey’s climate governance, with implications for its energy system, economic planning, and social fabric. However, questions remain whether these policy shifts adequately integrate the principles of just transition.

This study explores the extent to which Turkey’s climate actions—particularly in coal phase-out and renewable energy deployment—align with social justice and equitable transition objectives. Employing a qualitative methodology, the research is based on document and discourse analysis of over 25 key texts, including national climate strategies, energy transformation reports, international policy frameworks, and civil society publications. These sources span the period from 2015 to 2024 and were coded thematically according to the Braun and Clarke (2006) model. The study also includes a comparative lens, analyzing international examples such as Germany’s coal commission, South Africa’s Just Energy Transition Partnership (JETP), and Chile’s climate roadmap.

The findings reveal a persistent disconnect between Turkey’s technical climate ambitions and its socio-political implementation capacity. On the one hand, Turkey has made significant progress in renewable energy development: the total installed capacity for wind and solar has more than tripled since 2015, supported by investment incentives and international financing. According to TEİAŞ and IEA data, renewable energy now accounts for over 55 GW of capacity as of 2023. However, this expansion has occurred without strong participatory frameworks. Local communities, especially in rural areas, often face the externalities of energy infrastructure projects without meaningful consultation or benefit-sharing mechanisms. This lack of procedural justice undermines public support and long-term sustainability. On the other hand, the coal phase-out debate remains fragmented and politically sensitive. Despite Turkey’s heavy reliance on coal—particularly in provinces like Zonguldak, Manisa, Muğla, and Şırnak—there is no comprehensive, socially fair roadmap for a managed exit from coal. Reports by the Istanbul Policy Center (IPC) and the SHURA Energy Transition Center underscore that a coal phase-out by 2030 is technically and economically viable. However, transition planning for affected workers and regions remains limited, with few region-specific social protection or reskilling programs.

A major development has been the adoption of the Climate Law in 2025, which formally establishes the legal framework for Turkey’s climate governance. The law defines the 2053 net-zero target as legally binding, introduces a national Emissions Trading System (ETS), and assigns a coordinating role to the Climate Change Presidency. Nonetheless, social justice dimensions such as local participation, labor transition, and regional equity remain weakly institutionalized, reflecting an ongoing gap between the technical and social dimensions of the transition.

In this context, the concept of energy justice provides a useful analytical lens. The Turkish case illustrates shortcomings in distributive justice (uneven distribution of risks and benefits), procedural justice (limited participation in decision-making), and recognition justice (marginalized voices being overlooked). These gaps highlight the need to reframe climate action not only as a technical endeavor but also as a democratic and developmental project.

From a policy perspective, the study recommends several concrete steps:

1. Establish legally binding regional transition plans in coal-dependent areas, supported by targeted investment and social protection measures.
2. Empower local governments through financial and legal instruments to lead localized climate adaptation and mitigation efforts.

3. Integrate social justice indicators—such as employment effects, energy poverty, and gender equity—into Turkey’s Monitoring, Reporting, and Verification (MRV) systems.
4. Create institutional platforms for multi-stakeholder dialogue involving government agencies, trade unions, academic institutions, and affected communities.
5. Learn from international experiences, especially the participatory governance models used in Germany, Poland, and Chile.

In conclusion, while Turkey has achieved technical progress in renewable energy and set ambitious climate goals, the integration of social and institutional frameworks remains incomplete. Bridging this gap requires translating symbolic policy references—now partially codified through the Climate Law—into substantive, measurable, and inclusive policy instruments. Embedding justice in climate governance is not only a normative imperative but also a strategic necessity for long-term socio-ecological resilience.

İklim Eylemi ve Adil Geçiş: Türkiye’de Yenilenebilir Enerji, Kömürden Çıkış ve Sosyal Etkiler Üzerine Çok Boyutlu Bir Değerlendirme

İklim değişikliği, Türkiye açısından yalnızca çevresel bir tehdit değil; aynı zamanda sosyo-ekonomik yapıyı, enerji güvenliğini, gıda arzını ve bölgesel istikrarı etkileyen çok boyutlu bir kriz hâline gelmiştir. Türkiye, Akdeniz Havzası’nda yer alan ve Hükûmetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) raporlarına göre iklim değişikliğinden en fazla etkilenmesi beklenen bölgelerden biri olarak tanımlanmaktadır (IPCC, 2021). Artan sıcaklıklar, kuraklık, çölleşme, orman yangınları ve su kaynaklarındaki azalma gibi etkiler, Türkiye’nin doğal sistemlerini ve üretim faaliyetlerini doğrudan tehdit etmektedir (Başoğlu, 2014; REC Türkiye, 2015). Tarım, enerji ve su yönetimi gibi sektörler kırılgan hâle gelirken, göç, yoksulluk ve toplumsal eşitsizlik gibi sosyal sorunlar da iklim değişikliği ile iç içe geçmektedir (Üstün & Cizreli, 2022; Köse, 2022a).

Bu kırılganlıklar çerçevesinde Türkiye, Ekim 2021’de Paris Anlaşması’na taraf olmuş ve 2053 yılı için net sıfır emisyon hedefini resmî olarak ilan etmiştir. 2025 yılında yürürlüğe giren İklim Kanunu ile bu hedef artık yasal bir çerçeveye kavuşmuştur (Resmî Gazete, 2025). Kanun, emisyon ticaret sisteminin (ETS) kurulması, karbon bütçesi ilkelerinin belirlenmesi, adil geçiş yaklaşımının kurumsallaştırılması ve iklim finansmanı araçlarının düzenlenmesini öngörmektedir. Bu gelişme, Türkiye’nin iklim yönetiminde normatif çerçeveden uygulama aşamasına geçtiğini göstermektedir.

Bununla birlikte, uygulamada yapısal zorluklar devam etmektedir. 2024 yılında açıklanan “2053 Uzun Vadeli İklim Değişikliği Stratejisi ve Eylem Planı”, Türkiye’nin düşük karbon ekonomisine geçiş vizyonunu ortaya koysa da, toplumsal katılımın sınırlı olması ve yerel düzeyde sosyal koruma mekanizmalarının yetersizliği dönüşümün sosyal yönünü zayıflatmaktadır (Turkonomics, 2025b; WWF-Türkiye, 2023). Bu durum, teknik hedeflerin güçlendiği ancak sosyal adalet ve yönetim mekanizmalarının henüz kurumsallaşmadığı bir tabloyu işaret etmektedir.

Paris Anlaşması’nın 1.5 °C hedefiyle uyumlu biçimde, Türkiye’nin 2030’a kadar emisyonlarını en az %35 oranında azaltması gerektiği ulusal ve uluslararası çevrelerce vurgulanmaktadır (WWF-Türkiye, 2022; Sabancı Üniversitesi, 2023). Bu hedeflere ulaşılabilmesi, enerji sektöründe kömürden çıkış ve yenilenebilir enerji kapasitesinin artırılması gibi yapısal dönüşümleri zorunlu kılmaktadır (Güner & Turan, 2017; Şahin vd., 2021). Ancak bu dönüşüm yalnızca teknik bir süreç değil, aynı zamanda istihdam, toplumsal eşitsizlik, yerel katılım ve sosyal koruma boyutlarını içeren adil geçiş çerçevesinde değerlendirilmesi gereken bütüncül bir toplumsal yeniden yapılanmadır.

Bu bağlamda çalışma şu temel soruya odaklanmaktadır: Türkiye’nin iklim eylemleri, yenilenebilir enerjiye geçiş ve kömürden çıkış süreçleriyle birlikte adil geçiş ilkeleri bakımından ne ölçüde uyumludur?

Bu sorudan hareketle çalışma, Türkiye’de iklim politikalarının sosyal boyutunu analiz etmekte; yenilenebilir enerji yatırımları, fosil yakıtlardan çıkış planları ve bu dönüşümün yerel düzeydeki toplumsal etkilerini çok boyutlu biçimde incelemektedir.

Kuramsal çerçeve

İklim değişikliğiyle mücadele yalnızca teknolojik yenilikler ya da sera gazı azaltım hedefleriyle sınırlı değildir. Bu sürecin aynı zamanda adil, kapsayıcı ve sosyal boyutları gözetilen bir yaklaşımla yürütülmesi gerekmektedir. Bu noktada adil geçiş, enerji adaleti ve iklim yönetimi gibi kavramlar, çevresel sürdürülebilirlikle sosyal adalet arasında bir köprü kurmayı amaçlamaktadır.

İklim Eylemi: Kavramsal Bir Çerçeve

İklim eylemi, iklim değişikliğini önlemeye, etkilerini azaltmaya veya bu değişimlere uyum sağlamaya yönelik tüm politika, uygulama ve müdahale biçimlerini kapsayan bütüncül bir kavramdır. Sadece sera gazı salımlarını azaltmaya dönük teknik çözümleri değil, aynı zamanda iklim risklerine karşı toplumsal dayanıklılığı artırmayı, kurumsal yapıları dönüştürmeyi ve doğa ile uyumlu kalkınma modelleri geliştirmeyi içerir (UNFCCC, 2022).

Birleşmiş Milletler tarafından sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden biri olarak tanımlanan iklim eylemi, çok düzeyli yönetim, sektörel bütünleşme ve toplumsal katılım gibi bileşenlerle desteklendiğinde etkili sonuçlar doğurabilir (UNDP, 2021). Bu nedenle iklim eylemi, yalnızca çevre politikalarının bir parçası değil; sosyal adalet, ekonomik dönüşüm ve demokratik katılım gibi çok boyutlu bir paradigma değişiminin ana unsuru hâline gelmiştir (IPCC, 2022).

Bu bağlamda iklim eyleminin başarısı, teknik araçlardan ziyade toplumsal meşruiyet, kapsayıcılık ve adalet ilkeleriyle yakından ilişkilidir. Dolayısıyla herhangi bir ülkenin iklim politikası ne kadar teknik olarak gelişmiş olursa olsun, eğer sosyal boyutu ihmal ediyorsa, iklim eyleminin bütüncül etkiler üretmesi mümkün olmayacaktır.

Adil Geçiş Kavramı

Adil geçiş (just transition), yüksek emisyonlu sektörlerden (örneğin kömür madenciliği ve fosil yakıtlı enerji üretimi) düşük karbonlu ve çevre dostu sistemlere geçiş sürecinde, çalışanların, yerel toplulukların ve kırılgan grupların sosyal ve ekonomik haklarının korunmasını esas alan bir yaklaşımdır. Kavram, ilk olarak sendikalar ve çevre hareketleri tarafından ortaya atılmış; zamanla sosyal adalet perspektifinden çevre politikalarına entegre edilmiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) gibi kuruluşlar bu yaklaşımı politika belgelerinde açık biçimde desteklemiş, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) ise adil geçişin iklim eyleminin ayrılmaz bir unsuru olduğunu vurgulamıştır (Üstün & Cizreli, 2022). Bu bağlamda adil geçiş, çevre politikalarının yalnızca piyasa mekanizmaları ile değil, aynı zamanda devletin yönlendirici, planlayıcı ve sosyal korumacı rolüyle yürütülmesi gerektiğini savunur.

Enerji Adaleti

Enerji adaleti kavramı, enerji üretim ve tüketim süreçlerinin kimin için, nasıl ve hangi etkilerle gerçekleştiğini sorgular. Enerjiye erişim hakkı, enerji yoksulluğu ve karar alma süreçlerine katılım gibi ilkeleri temel alır (Heffron & McCauley, 2018). Türkiye bağlamında özellikle kırsal alanlarda enerji dönüşümünün sosyoekonomik etkileri ve yerinden edilen toplulukların durumu, enerji adaleti perspektifiyle yeniden değerlendirilmelidir (Yılmaz, 2022).

İklim Yönetişimi ve Sosyal Dönüşüm

İklim yönetişimi, iklim krizine karşı çok aktörlü, çok düzeyli ve katılımcı bir yönetim anlayışını ifade eder. Bu yaklaşımda yalnızca devletlerin değil, yerel yönetimlerin, Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ve yurttaşların da sorumluluğu bulunmaktadır (Bulkeley & Betsill, 2013). Türkiye’de ise iklim yönetişimi çoğu zaman merkeziyetçi ve teknik odaklı bir biçimde ilerlemekte; sosyal adalet, eşitsizlik ve kırılgan grupların korunması gibi ilkeler uygulama düzeyinde ihmal edilmektedir (Köse, 2022a; Birpınar, 2022).

Türkiye Bağlamında Kavramsal Boşluk

Türkiye’de enerji dönüşüm politikaları büyük ölçüde Paris Anlaşması ve Avrupa Yeşil Mutabakatı çerçevesinde şekillense de, adil geçişin kurumsal entegrasyonu oldukça zayıftır. Ulusal strateji belgelerinde bu kavrama yer verilmekte, ancak uygulama araçları çoğunlukla teknik hedeflerle sınırlı kalmaktadır. Kömürden çıkış politikaları yerelde yeterince planlanmamaktadır; sosyal etkiler ikincil düzeyde ele alınmaktadır (İPM, 2021; Koç Üniversitesi, 2024). Bu durum, dönüşümün sadece ekonomik ve çevresel değil, aynı zamanda toplumsal eşitsizlikleri de yeniden üreten bir yapıya bürünmesine neden olabilmektedir.

Bu nedenle bu çalışma Türkiye’nin teknik iklim politikalarına rağmen neden adil geçiş ilkelerini bütünleştiremediğini ve bu eksikliğin nasıl giderilebileceğini sorgulamaktadır. Böylece sosyal boyutu dışlayan değil, kapsayıcı ve katılımcı bir iklim rejimi geliştirme ihtiyacına dikkat çekilmektedir.

Karbon Ayak İzi Azaltımı ve Sosyal Etkiler İletilişimi

Karbon ayak izinin azaltımı, teknik çözümlerin yanı sıra toplumsal dönüşüm ve davranışsal değişim stratejilerini de gerektirmektedir. Enerji verimliliği, ulaşım tercihleri, konut ısıtma sistemleri ve bireysel tüketim alışkanlıkları gibi günlük yaşam pratikleri, bireylerin karbon ayak izi üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Ancak bu etkilerin azaltılması, yalnızca bireylerin bilgilendirilmesiyle değil, aynı zamanda karar alma süreçlerine katılımlarının sağlanması ve sosyal eşitsizliklerin giderilmesiyle mümkündür (Carley & Konisky, 2020).

Tüketim temelli emisyonların politika belgelerinde sınırlı biçimde yer alması, özellikle yüksek gelir gruplarının ve kentleşmiş bölgelerin karbon etkisinin görünmez kalmasına yol açmaktadır. Bu durum, çevresel sürdürülebilirlik ile sosyal eşitlik arasında oluşan gerilimi artırmaktadır. Güncel çalışmalara göre, karbon ayak izine dair iletişim stratejileri; yalnızca teknik veriye dayalı değil, aynı zamanda etik, kültürel ve sınıfsal boyutları kapsayıcı şekilde kurgulanmalıdır (Wiedmann vd., 2020). Aksi halde iklim politikaları, yüksek karbonlu yaşam biçimlerinin sorgulanmadığı, ancak düşük gelir gruplarının yük üstlendiği bir yapıya döneşebilir.

Son dönem araştırmalar, karbon ayak izi azaltımında sosyal etki iletişiminin kritik rol oynadığını göstermektedir. Toplumla açık, adil ve çok kanallı bir iletişim kurmak; bireylerin gönüllü davranış değişikliği göstermesini, yerel projelere sahip çıkmasını ve dönüşüme katılımını güçlendirmektedir (Newell & Simms, 2021). Aynı zamanda bu iletişimin başarısı, yerel yönetimlerin kapasitesi, medya kanallarının güvenilirliği ve kamusal tartışma ortamının kapsayıcılığıyla doğrudan ilişkilidir. Etkin bir karbon iletişimi, iklim politikasının teknik değil, toplumsal bir mesele olduğunu kabul eden bir yönetim anlayışını zorunlu kılmaktadır (IPCC, 2022).

=Yöntem Bu çalışma, Türkiye’de yürütölen iklim politikalarının teknik ilerlemesine rağmen adil geçiş ilkelerini yeterince içselleştirip içselleştirmediğini değerlendirmeyi amaçlayan nitel bir araştırmadır. Bu amaç doğrultusunda, belge analizi ve söylem çözümlemesi yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Ayrıca, Türkiye’nin iklim politikalarına yön veren strateji belgeleri, kömürden çıkış raporları, uluslararası anlaşmalar ve STK açıklamaları bağlamsal olarak değerlendirilmiştir.

Araştırma Tasarımı

Türkiye’nin 2053 net sıfır emisyon hedefi, bu hedef doğrultusunda geliştirilen enerji dönüşümü, kömürden çıkış politikaları ve adil geçiş stratejileri çalışmanın temel analiz alanlarını oluşturmaktadır.

Paris Anlaşması’nın 1.5°C hedefiyle uyumlu biçimde, Türkiye’de karbon yoğun sektörlerde dönüşüm, yenilenebilir enerji yatırımlarının artırılması ve iklim finansman mekanizmalarının geliştirilmesi gibi yapısal değişimler gündeme gelmiştir. 2024 yılı itibarıyla ise İklim Kanunu Taslağı TBMM’ye sunulurken, bu dönüşüm süreci daha kurumsal bir çerçeveye oturtulmaya başlanmıştır (Birpınar, 2022; WWF-Türkiye, 2022; European Commission, 2021).

Veri Toplama Süreci

Veri seti, Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Avrupa Komisyonu, IEA ve IPCC gibi kurumlar tarafından yayımlanan raporların yanı sıra akademik literatür, politika belgeleri ve kömürden çıkışa odaklanan saha raporlarından oluşmaktadır. Analize dâhil edilen belgeler, iklim politikalarının teknik yönleri kadar sosyal etkilerine de ışık tutan kapsamlı ve güncel içerikler sunmaktadır. Belgelerin seçiminde, politika yapım süreçlerine yön verme potansiyeli, güncellik ve çok boyutluluk gibi nitelikler esas alınmıştır.

Veri Analizi Yöntemi

Verilerin analizinde tematik içerik analizi kullanılmıştır. Braun ve Clarke (2006) tarafından geliştirilen tematik analiz modeli temel alınarak, metinler “teknik ilerleme”, “adalet ve eşitsizlik”, “yönetişim yapısı”, “sosyo-ekonomik etki” gibi temalar altında kodlanmıştır. Ayrıca söylem çözümlemesi yöntemiyle, politika belgelerinde yer alan dilsel tercihlerin ve çerçevelemelerin sosyal etkileri değerlendirilmiştir (Fairclough, 2003; Van Dijk, 2009). Bu yöntemle, teknik düzeydeki hedeflerin toplumsal karşılık üretip üretmediği sorgulanmıştır.

Geçerlilik ve Güvenirlilik

Çalışmada metodolojik güvenilirliği sağlamak adına çoklu belge kullanımı tercih edilmiş, farklı türden kurumlarca üretilmiş veriler bir arada analiz edilmiştir. Kodlama süreci araştırmacı notlarıyla belgelenmiş; özneliği azaltmak amacıyla kodlar ve temalar literatürdeki benzer çalışmalara dayandırılmıştır.

Karşılaştırmalı Ülke Örnekleri ve Vaka Seçimi

Bu çalışmanın karşılaştırmalı yönü, Türkiye’deki iklim politikalarının özellikle kömürden çıkış ve adil geçiş stratejileri bağlamında farklı ülke örnekleriyle değerlendirilmesini içermektedir. Bu kapsamda Almanya, Polonya, Güney Afrika ve Şili gibi ülkeler vaka örneği olarak seçilmiştir. Bu ülkeler, farklı sosyoekonomik koşullara ve enerji altyapılarına sahip olmalarına rağmen, kömürden çıkış süreçlerinde sosyal adalet ve yönetim boyutlarıyla dikkat çeken politikalara sahiptir.

Almanya, “Yapısal Dönüşüm Komisyonu” aracılığıyla çok aktörlü katılım sağlayarak kömürden çıkışı planlı ve adil bir biçimde yöneten örneklerden biridir. Polonya ise geç başlatılan geçiş süreci ve toplumsal direnç nedeniyle daha yavaş ilerlemektedir. Her iki ülke, Avrupa Birliği’nin Just Transition Fund (Adil Geçiş Fonu) kapsamında bölgesel destek ve yeniden istihdam stratejileriyle politika üretmiştir (European Commission, 2021).

Güney Afrika’da kömüre bağımlılık oldukça yüksek olmasına rağmen, uluslararası finansman desteğiyle yürütülen Just Energy Transition Partnership (JETP) gibi programlarla adil geçiş yönünde önemli yapısal

reformlar başlatılmıştır. Şili ise karbon nötr hedefini 2050 yılına çekerek erken kapanış planları oluşturmuş ve toplumla şeffaf iletişimi ön planda tutmuştur (JETP South Africa, 2022).

Bu örnekler, Türkiye’nin mevcut kömürden çıkış politikalarının sosyal yönlerini değerlendirmek ve olası politika boşluklarını belirlemek için karşılaştırmalı bir analiz çerçevesi sunmaktadır.

Bulgular

Çalışmada analiz edilen politika belgeleri, strateji raporları ve akademik yayınlar Türkiye’nin iklim değişikliğiyle mücadelesinde teknik kapasitenin gelişmekte olduğunu, ancak bu sürecin sosyal boyutlarının yeterince dikkate alınmadığını ortaya koymaktadır. Tematik analiz sonuçları altı ana başlık altında sunulmuştur.

Politika Belgelerinde Adil Geçiş

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’nın “2053 Uzun Vadeli İklim Değişikliği Stratejisi ve Eylem Planı” (ÇŞİDB, 2024) belgesinde *adil geçiş* kavramı yalnızca yeşil istihdam ve eğitim başlıklarında sınırlı biçimde yer almakta; uygulama araçlarına dönüştürülmemektedir. Benzer biçimde, “Ulusal Enerji Planı” (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı [ETKB], 2023) enerji arz güvenliğini önceliklendirirken sosyal adalet ve yeniden istihdam politikalarına yer vermemektedir.

2025 yılında yürürlüğe giren İklim Kanunu, Türkiye’nin iklim politikalarını hukuki bir çerçeveye taşıyan ilk kapsamlı düzenleme olmuştur. Kanun; 2053 net sıfır hedefinin yasal bağlayıcılığını, emisyon ticaret sistemi (ETS)’nin kurulmasını, İklim Değişikliği Başkanlığı’nın koordinasyon rolünü ve yeşil finansman mekanizmalarının oluşturulmasını öngörmektedir. Bununla birlikte, kanunda adil geçiş ve sosyal koruma başlıkları yalnızca genel ifadelerle yer almakta; istihdam, yerel katılım ve bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi gibi sosyal politika unsurları somut biçimde tanımlanmamaktadır. Ayrıca sivil toplum kuruluşlarının ve akademik çevrelerin hazırlık sürecine sınırlı katılımı, bu ilkenin söylem düzeyinde kaldığını göstermektedir (Turkonomies, 2025b). Bu durum, Türkiye’nin iklim yasasının teknik kapasiteyi güçlendirse de sosyal adalet boyutunu yeterince bütünleştiremediğini ortaya koymaktadır (Demir, 2025).

Carley ve Konisky (2020), enerji dönüşümüne ilişkin politika belgelerinin çoğunda adalet ilkesinin ya hiç anılmadığını ya da teknik hedefler arasında yüzeysel biçimde ele alındığını belirtmektedir. Benzer biçimde Newell ve Simms (2021), *adil geçiş*in ancak çok paydaşlı yönetim, sektörel dönüşüm planları ve sosyal koruma mekanizmalarıyla bütünleşik şekilde kurgulanması hâlinde etkili olabileceğini vurgulamaktadır. Türkiye’nin mevcut belgelerinde bu kurumsal ve yasal bütünleşmenin henüz sağlanamadığı görülmektedir.

Kömürden Çıkışta Sosyal Boyutlar

Kömürden çıkış politikalarına ilişkin raporlar, özellikle Yatağan ve Çan gibi bölgelerde yaşayanlar üzerinde oluşan ekonomik ve sosyal etkilerin yeterince analiz edilmediğini ortaya koymaktadır (İPM, 2021a; Shura Enerji Dönüşüm Merkezi, 2021). Örneğin, kapanacak santrallerin istihdama etkisi ya da alternatif geçim kaynaklarına yönelik planlamalar pek çok politika belgesinde yer almamaktadır. Bu durum, Türkiye’nin teknik odaklı enerji dönüşümünü sosyal adalet ilkelerinden bağımsız olarak yürüttüğünü göstermektedir (Üstün & Cizreli, 2022).

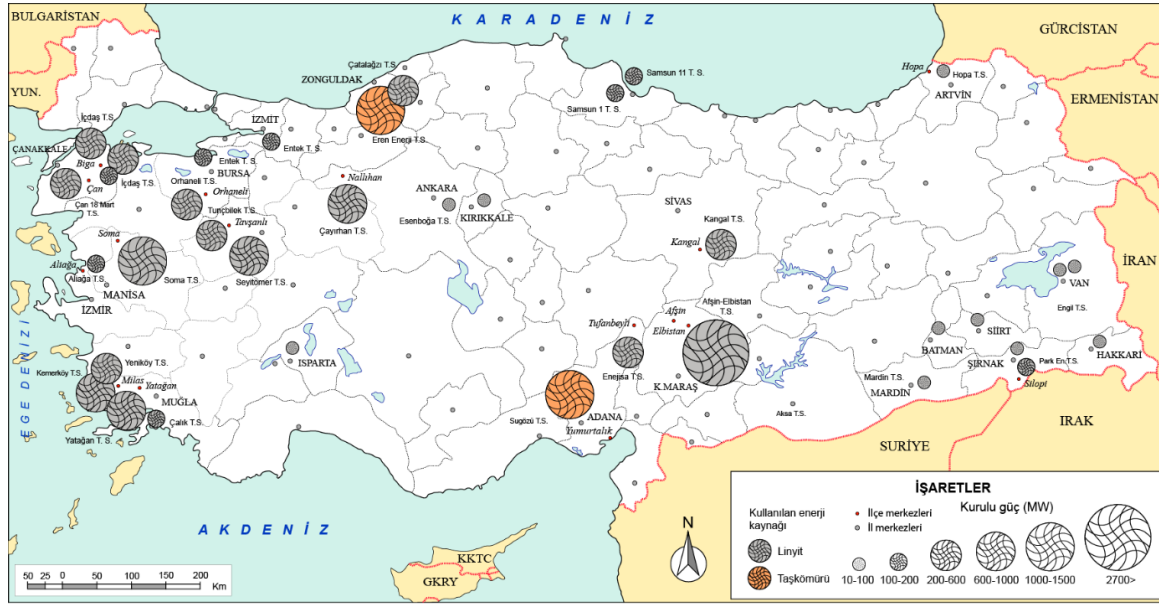
Türkiye’nin başlıca kömür bölgeleri Zonguldak, Manisa, Muğla, Kahramanmaraş ve Şırnak gibi illerde yoğunlaşmakta olup, bu alanlarda faaliyet gösteren kömür yakıtlı termik santrallerin hem çevresel hem de sosyoekonomik etkileri ciddi düzeydedir. Harita 1’de görüldüğü üzere, Türkiye’nin birçok ilinde linyit ve taşkömürüne dayalı yüksek kapasiteli santraller bulunmaktadır. Ancak bu alanlarda hâlâ kapsamlı sosyal etki analizleri yapılmamış, alternatif istihdam politikalarını içeren bütüncül adil geçiş stratejileri geliştirilememiştir. Oysa Shura Enerji Dönüşüm Merkezi (2021), kömürden çıkışın 2030 yılına kadar ekonomik ve teknik

olarak mümkün olduğunu göstermektedir. Sosyal boyut ihmal edildiğinde, bu dönüşüm yalnızca çevresel değil; aynı zamanda istihdam kayıpları ve toplumsal dışlanma gibi riskleri de beraberinde getirmektedir. Türkiye bağlamında kuramsal düzeyde tanımlanan adil geçiş eksikliği, bu uygulama örneklerinde somut biçimde gözlemlenmektedir (İPM, 2021b; Koç Üniversitesi, 2024).

Nitekim COP29 öncesinde Türkiye’deki iklim STK’ları, “kömürden kademeli çıkış” kararının acil bir öncelik olması gerektiğini vurgulayarak, yeni santral projelerinin durdurulmasını ve sosyal etkileri kapsayan bütüncül planlamaların geliştirilmesini talep etmiştir (Damyan, 2024).

Figür 1

Türkiye’de Kömüre Dayalı Termik Santrallerin Coğrafi Dağılımı

Kaynak: coğrafyaharita.com, R. Saygılı (2014). Görsel eğitim ve akademik kullanım amaçlıdır.

Yenilenebilir Enerjide Yerel Katılım

Yenilenebilir enerjiye yönelik teşvikler ve yatırımlar büyük ölçüde özel sektör öncülüğünde gerçekleşmekte; yerel topluluklar bu dönüşüm süreçlerine karar verici ya da denetleyici aktör olarak dâhil edilmemektedir. Enerji adaleti perspektifiyle bakıldığında, özellikle kırsal bölgelerde güneş ve rüzgâr enerjisi projelerinin çevresel etkilerine karşı ciddi toplumsal tepkiler olduğu tespit edilmiştir (Güner & Turan, 2017). Bu projelerin yerel ihtiyaçları dikkate almadan uygulanması, sosyal kabulü zayıflatmakta ve direnç oluşturmaktadır.

Table 1

Türkiye’de Yenilenebilir Enerji Kaynaklarına Göre Kurulu Güç (MW)

Yıl	Hidroelektrik	Rüzgâr	Güneş	Jeotermal	Biyokütle	Toplam Yenilenebilir
2010	14.553	1.329	5	94	86	~16.067
2015	23.643	4.718	248	614	325	~29.548
2018	28.291	6.944	5.062	1.282	649	~42.228
2020	31.436	8.288	6.667	1.613	1.064	~49.068
2022	31.558	11.136	8.871	1.691	1.903	~55.159
2023	31.736	12.376	10.659	1.742	2.124	~58.637

Kaynak: TEİAŞ (2023); IEA (2023); Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. Veriler yaklaşık MW cinsindedir.

Table 1’de Türkiye’nin yenilenebilir enerji yatırımlarında kurulu güç açısından önemli bir artış kaydedildiği görülmektedir. Ancak bu teknik büyüme, topluluk katılımı, sosyal lisans ve enerji adaleti gibi boyutlardan bağımsız olarak ilerlemektedir (Güner & Turan, 2017; Jenkins vd., 2016).

Buna karşın, yenilenebilir enerji projelerinde katılım süreçlerinin zayıflığı, enerji dönüşümünün toplumsal meşruiyetini sınırlamaktadır. Yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve yurttaş girişimleri çoğu zaman karar alma süreçlerinin dışında kalmakta; çevresel etki değerlendirme (ÇED) süreçleri, danışma niteliğinde yürütülmektedir (IEA, 2024; REC Türkiye, 2015). Örneğin, Muğla ve Karaman’daki rüzgâr santrali projelerinde yerel halkın sürece dâhil edilmemesi, enerji yatırımlarına yönelik protesto ve dava süreçlerini tetiklemiştir (Greenpeace Mediterranean, 2024). Katılımcı yönetim mekanizmalarının yokluğu, yenilenebilir enerji politikalarının adil geçiş ilkeleriyle uyumunu zayıflatmaktadır.

Nitekim Arslan’a (2023) göre, Türkiye’deki yenilenebilir enerji yatırımları finansman açısından banka kredileri, yeşil tahviller ve dış kaynaklı sermaye ile desteklenmekte; bu süreçte yerel halk çoğunlukla dışarıda bırakılmaktadır. Bu durum, projelerin yerel meşruiyetini azaltmakta ve sosyal lisans sorunlarını derinleştirmektedir. Enerji dönüşümünün teknik yönü kadar toplumsal boyutunun da belirleyici olduğu açıktır. Sovacool ve arkadaşları (2021), topluluk temelli enerji sistemlerinin enerji yoksulluğuna karşı etkili bir araç olabileceğini vurgularken; Hanke ve Guy (2021), adil geçişin yerel katılıma dayalı yönetim modelleriyle mümkün olabileceğini savunmaktadır.

Uluslararası Uyum ve Sosyal Eşitsizlikler

Paris Anlaşması ve Avrupa Birliği’nin 2030 hedeflerine uyum sağlamayı amaçlayan politika belgeleri, emisyon azaltımı gibi teknik hedefleri öncelikli kılmakta; ancak bu hedeflerin eşitsizlik üretici potansiyelini sınırlayıcı bir çerçeve sunmamaktadır. Özellikle kadınlar, gençler, düşük gelirli gruplar ve göçmen topluluklar gibi kırılgan gruplara dair özgül politikalar eksiktir. Bu durum, uluslararası hedeflerin sosyal içerikli bileşenlerden yalıtıldığını göstermektedir (Heffron & McCauley, 2018; Köse, 2022).

Nitekim Carley ve Konisky (2020), düşük karbonlu kalkınma hedeflerinin genellikle teknik verimlilik ve emisyon azaltımı odaklı olduğunu, ancak bu dönüşümün toplumsal eşitsizlikleri derinleştirme riskine karşı yeterince önlem alınmadığını belirtmektedir. Benzer biçimde Newell ve Simms (2021), özellikle küresel Güney’de adil geçiş politikalarının finansman ve yönetim boyutlarında yetersiz kaldığını ve bu durumun iklim politikalarının toplumsal meşruiyetini zayıflattığını vurgulamaktadır.

Dolayısıyla, uluslararası iklim hedeflerine uyum çabaları sadece teknik uyumla sınırlı kalmamalı; aynı zamanda toplumsal eşitsizlikleri azaltmayı ve kırılgan grupları güçlendirmeyi önceleyen politikalarla desteklenmelidir. Aksi takdirde, iklim eylemi araçları mevcut toplumsal eşitsizlikleri yeniden üretme riski taşımaktadır.

Karbon Ayak İzi ve Emisyonlar

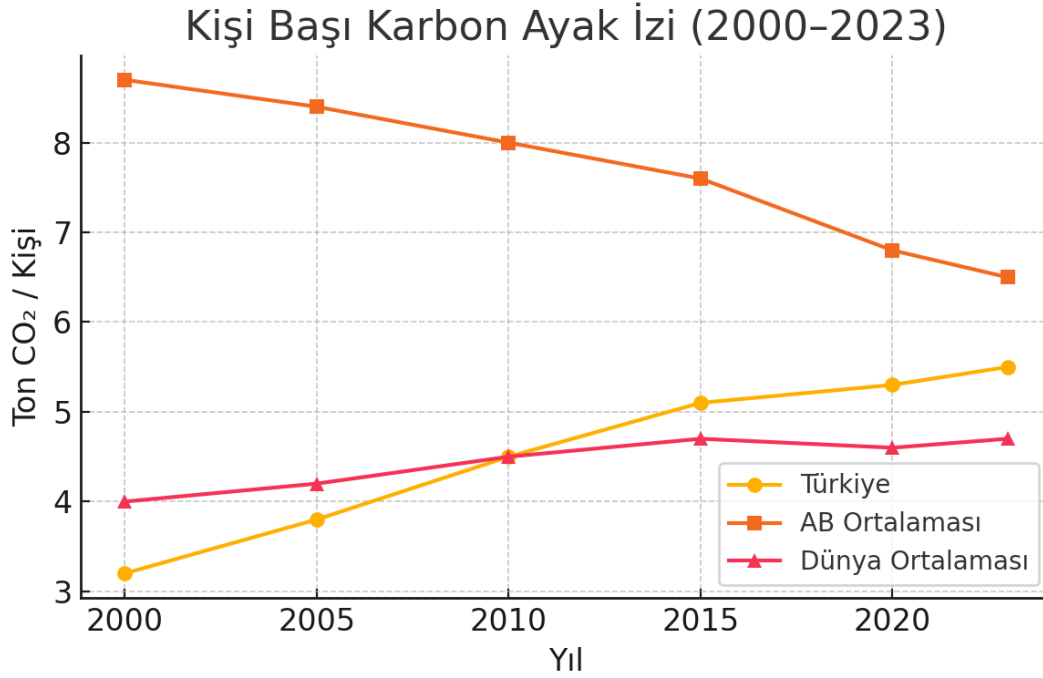
Türkiye’nin toplam sera gazı emisyonları çoğunlukla üretim temelli hesaplamalara dayanmaktadır. Ancak karbon ayak izi kavramı, yalnızca ülke içi üretimi değil, aynı zamanda ithal edilen ürün ve hizmetler yoluyla küresel ölçekte neden olunan emisyonları da kapsamaktadır (WWF-Türkiye, 2022). Bu bağlamda Türkiye’nin tüketim temelli emisyonları, özellikle sanayi malları, enerji yoğun ithalat ve fosil yakıt tüketimi üzerinden hızla artış göstermektedir. Enerji sektörünün payı büyük olmakla birlikte, ulaşım, inşaat ve konut gibi sektörler de kişi başı karbon ayak izinin yükselmesinde belirleyici rol oynamaktadır (IPCC, 2021).

Yapılan analizler, Türkiye’de kişi başına düşen karbon ayak izinin 1990’lara kıyasla yaklaşık iki kat arttığını, buna rağmen tüketici davranışlarını hedef alan politika mekanizmalarının hâlâ oldukça sınırlı kaldığını göstermektedir (IEA, 2023). Karbon ayak izinin azaltılmasında yalnızca enerji dönüşümü değil; bireysel

tüketim alışkanlıkları, ulaşım tercihleri ve kentsel yaşam biçimi gibi alanlarda da toplumsal farkındalık ve politika uyumu gerekmektedir. Türkiye’nin mevcut iklim belgelerinde karbon ayak izine yönelik doğrudan bir hedef ya da takip sistemi yer almamakta, bu da emisyonların görünmeyen boyutunun politika dışında kalmasına yol açmaktadır.

Figür 2

Türkiye’de, AB ve Dünya’da Kişi Başı Karbon Ayak İzi Karşılaştırması (2000–2023)

Kaynak: IEA (2023), IPCC (2021), derlenmiştir.

Grafik 1’de görüldüğü üzere, Türkiye’nin kişi başı karbon ayak izi 2000 yılında 3,2 ton CO₂ iken, 2023 yılı itibarıyla 5,5 ton CO₂’ye yükselmiştir. Bu artış, Türkiye’nin ekonomik büyümesine paralel olarak enerji, ulaşım ve konut sektörlerinde artan fosil yakıt kullanımını yansıtmaktadır. Buna karşın, Avrupa Birliği (AB) ortalamasının düşüş eğilimi göstermesi, karbon ayak izini azaltmaya yönelik bütüncül politika ve teknolojik dönüşüm stratejilerinin etkisini göstermektedir. Türkiye’nin bu alanda benzer bir yönelime girebilmesi için üretim kadar tüketim temelli emisyonları da dikkate alan politikalar geliştirmesi gerekmektedir.

Yerel Yönetimlerin Rolü ve Kapasite Açıkları

İklim değişikliği ile mücadelede yerel yönetimlerin rolü giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Ancak Türkiye’de belediyelerin bu alandaki katkısı, yasal yetki sınırlamaları, kurumsal kapasite eksiklikleri ve mali kaynak yetersizliği nedeniyle sınırlı kalmaktadır. Çalışma kapsamında incelenen politika belgeleri, yerel yönetimlerin iklim eylem planları hazırladığını göstermektedir; ancak bu planların büyük kısmı uygulama aşamasına geçememekte veya ölçülebilir hedefler içermemektedir (Köse, 2022a).

Özellikle büyükşehir dışındaki belediyelerde, iklim değişikliği ile ilgili birimlerin oluşturulmamış olması, teknik personel eksikliği ve proje yürütme deneyiminin zayıf olması önemli engeller arasındadır (REC Türkiye, 2015). Belediyelerin çoğu hâlen çevre sorunlarını “atık yönetimi” veya “park-bahçe işleri” ile sınırlı bir bağlamda ele almakta; iklim değişikliği gibi çok disiplinli ve uzun vadeli meseleleri kurumsal stratejilerine yeterince entegre edememektedir.

Ayrıca yerel yönetimlerin merkezi hükümetten fon ve veri erişiminde yaşadığı zorluklar, yerel düzeyde iklim eylemini daha da zorlaştırmaktadır. Belediyelerin kendi emisyon envanterlerini oluşturma, karbon

ayak izi hesaplama veya yeşil finansman mekanizmalarına erişim gibi alanlarda desteklenmesi gerekmektedir.

Bulgular, yerel yönetimlerin adil geçiş sürecinde hem teknik hem de sosyal boyutları kapsayacak şekilde yetkilendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Ayrıca vatandaş katılımını artıran, mahalle düzeyinde enerji ve ulaşım gibi konularda karar süreçlerine toplumu dâhil eden yapıların eksikliği dikkat çekmektedir (Bulkeley & Betsill, 2013). Yerel düzeyde güçlü ve kapsayıcı iklim yönetişimi sağlanmadan ulusal hedeflerin sahada karşılık bulması mümkün görünmemektedir.

Tartışma

Bu çalışma, Türkiye’nin iklim politikalarının teknik düzeyde belirli bir ilerleme kaydetmesine karşın, adil geçiş ilkeleri bakımından ciddi bir kurumsal boşluk taşıdığını ortaya koymaktadır. Bulgular, iklim politikalarının Paris Anlaşması ve Avrupa Yeşil Mutabakatı gibi uluslararası normlara uyum sağlama odaklı yürütüldüğünü; ancak bu uyumun, sosyoekonomik eşitsizlikleri giderici ve sosyal politikalarla desteklenmiş bir yapıya sahip olmadığını göstermektedir. Oysa Avrupa Yeşil Mutabakatı kapsamındaki Just Transition Mechanism ve Paris Anlaşması’nın sosyal adalet vurgusu, üye ve taraf ülkelerde istihdam, yerel katılım ve sosyal uyum başlıklarını iklim politikalarının temel unsuru olarak öne çıkarmaktadır (European Commission, 2021; UNFCCC, 2022). Türkiye’nin politika belgelerinde ise bu sosyal içerik genellikle sembolik referanslarla sınırlı kalmaktadır.

Öncelikle, adil geçiş kavramının Türkiye’deki iklim belgelerinde sınırlı ve yüzeysel biçimde yer alması, kavramın uygulamaya dönük politik mekanizmalara dönüştürülmediğine işaret etmektedir. Halbuki uluslararası literatürde adil geçiş, yalnızca çevre politikası değil; aynı zamanda bir istihdam, sosyal haklar ve bölgesel eşitlik politikası olarak tanımlanmaktadır (Heffron & McCauley, 2018; Üstün & Cizreli, 2022). Türkiye’de ise adil geçiş çoğunlukla teknik bir geçişin “yan teması” olarak kalmakta, politika belgelerinde örneğin kömür işçileri için yeniden istihdam planları ya da yerel kalkınma stratejileri detaylandırılmamaktadır. Sivil toplum kuruluşları ise bu boşluğa dikkat çekmekte; kömürden çıkışın yalnızca çevresel değil aynı zamanda sosyal boyutlarıyla planlanması gerektiğini ifade etmektedir (Damyan, 2024). Ancak bu uyarılar henüz politika belgelerine sistematik biçimde yansımamıştır.

İkinci olarak, kömürden çıkış politikalarının sosyal boyutları açısından yetersizliği dikkat çekicidir. Yatağan, Çan ve Afşin-Elbistan gibi bölgelerde istihdam kaybı, yerel ekonomi çöküşü ve toplumsal huzursuzluk riskleri göz ardı edilmektedir. Halbuki adil geçiş ilkeleri, bu tür etkilerin önceden öngörülmesi ve politika planlamalarının yerel ihtiyaçlara göre yapılmasını zorunlu kılmaktadır (Newell & Mulvaney, 2013). Türkiye’de ise bu geçiş çoğunlukla merkezi düzeyde planlanmakta, yerel yönetimlerin ve toplulukların sürece katılımı oldukça sınırlı kalmaktadır (Köse, 2022a).

Üçüncü olarak, yenilenebilir enerji politikaları nicel başarılar elde etse de (örneğin kurulu kapasite artışı), katılımcılık ve sosyal kabul düzeyi oldukça düşüktür. Nitekim 2023 yılı itibarıyla Türkiye’nin toplam elektrik üretiminin %19,2’si güneş ve rüzgar enerjisinden sağlanmakta, elektrikli araç satışları ve enerji depolama yatırımları artış göstermektedir (Turkconomics, 2025a). Ancak bu teknik büyüme süreci, topluluk katılımı, sosyal lisans ve adil geçiş mekanizmalarıyla bütünleşmediği sürece, enerji dönüşümünün toplumsal meşruiyeti zayıf kalmaya devam edecektir.

Dolayısıyla Türkiye’nin iklim politikalarının teknik kapasite artışı ile sosyal adalet ilkeleri arasında bütüncül bir uyuma ihtiyaç duyduğu açıktır. Bu durum, enerji adaleti literatüründe sıkça vurgulanan “dağıtım”, “prosedürel” ve “tanınma” adaletinden uzak bir yapı oluşturmaktadır (Jenkins vd., 2016). Türkiye’de enerji yatırımlarının yerel halkla istişare edilmeden, merkezi kararlarla uygulanması, sosyal gerilimi artırmakta ve direnç üretmektedir. Enerji adaleti üzerine yapılan son çalışmalar, yerel halkın katılımını

dışlayan projelerin yalnızca sosyal dirençle değil, aynı zamanda sürdürülebilirlik krizleriyle karşılaştığını ortaya koymaktadır (Sovacool, Lipson & Chard, 2021).

Son olarak, Türkiye'nin uluslararası hedeflere uyum çabası, teknik düzlemde karbonsuzlaşmayı merkeze alırken; sosyal politika ekseninde ikincil düzeyde kalmaktadır. Bu durum, iklim politikasının yalnızca çevresel değil, aynı zamanda sosyal ve yönetsimsel bir dönüşüm olduğu gerçeğini göz ardı etmektedir (Fairclough, 2003; Van Dijk, 2009). Oysa iklim yönetimi çok düzeyli ve çok aktörlü bir yapı gerektirmekte; merkezi otoriteyle birlikte yerel yönetim, STK ve halkın birlikte politika üretmesi beklenmektedir (Anderton & Setzer, 2022). Adil geçiş, yeşil ekonomiye geçişte hiçbir bireyin, topluluğun veya bölgenin geride bırakılmamasını hedefleyen bütüncül bir yaklaşımdır.

Bu bağlamda ulaşılan bulgular, Türkiye’de iklim eylemlerinin teknik düzeyde belirli bir ivme kazandığını, ancak kömürden çıkış politikaları, istihdam dönüşümü, bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi ve sosyal adalet boyutları gibi adil geçiş ilkelerinin mevcut politika belgelerine sistematik biçimde entegre edilemediğini göstermektedir. Adil geçişin yalnızca bir etik söylem değil, yönetsimsel ve toplumsal bir politika paradigması olduğu dikkate alınarak, mevcut çerçevenin sosyal adalet ilkeleriyle yeniden tasarlanması gerekmektedir.

Politika Önerileri

Bu çalışmada ulaşılan bulgular doğrultusunda, Türkiye’nin iklim politikalarının yalnızca teknik düzeyde değil; aynı zamanda sosyal adalet, katılım ve yerel kapasite boyutlarıyla da yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Aşağıda, bu gereksinimleri karşılamaya yönelik altı temel politika önerisi sunulmaktadır.

Adil Geçişin Kurumsallaşması

Türkiye’de adil geçişin kurumsallaşamamasının nedenlerinden biri, politika belgelerinde kavramın yer almasına rağmen uygulama araçlarının teknik hedeflerle sınırlı kalmasıdır. Çalışmanın kuramsal çerçevesinde tanımlanan bu kavramsal boşluk, kömür bölgelerinde toplumsal dirençle karşılaşan projelerde açık biçimde görülmektedir (İPM, 2021).

Adil geçiş kavramı, yalnızca strateji belgelerinde temsili düzeyde yer almamalı; uygulanabilir, bağlayıcı ve bölgeye özgü mekanizmalarla kurumsallaştırılmalıdır. Türkiye’de kömürden çıkışın yaşandığı bölgeler için bölgesel adil geçiş planları hazırlanmalı; bu planlar kapsamında sosyal koruma, yeniden istihdam, mesleki dönüşüm ve toplumsal katılım politikaları yasal güvence altına alınmalıdır.

Ayrıca adil geçiş süreci sadece ekonomik tazminatla sınırlı kalmamalı; karar alma süreçlerine katılım, eşit temsil ve yönetsimsel adalet ilkeleriyle birlikte yürütülmelidir (Üstün & Cizreli, 2022; ILO, 2015; Carley & Konisky, 2020; Newell & Simms, 2021).

Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi

Belediyeler, iklim eyleminin sahadaki en önemli uygulayıcılarıdır. Ancak mevcut durumda pek çok yerel yönetim, kurumsal kapasite, finansal kaynak ve uzmanlık eksiklikleri nedeniyle etkin rol üstlenememektedir. Bu nedenle:

Tüm büyükşehir ve ilçe belediyelerinde iklim birimleri kurulmalı, Belediyelere emisyon envanteri hazırlama, iklim bütçesi planlama ve yeşil finansmana erişim konularında teknik destek sağlanmalıdır.

Ayrıca yerel yönetimlere yönelik “Adil Geçiş Fonu” benzeri bir bütçe oluşturularak merkezi destek sağlanmalıdır.

Katılımcı ve Adil Enerji Dönüşümü

Yenilenebilir enerji projeleri, sadece teknik ve ekonomik gereklilikler doğrultusunda değil; toplumsal kabul, yerel ihtiyaçlar ve adalet ilkeleri çerçevesinde yürütülmelidir. Türkiye’nin iklim politikaları genelinde yerel düzeyde katılım ve sosyal etki analizlerinin zayıf kalması (Demir, 2025), kırsal bölgelerde geliştirilen birçok projede yeterli istişare olmadan uygulama yapılmasına ve sosyal lisans sorunu doğmasına neden olmaktadır.

Enerji kooperatifleri, topluluk temelli enerji üretim modelleri ve yerel karar alma mekanizmaları desteklenmeli; yenilenebilir enerji yatırımları öncesinde çevresel ve sosyal etki analizleri zorunlu tutulmalıdır. Enerji dönüşümünde adaletin sağlanması, yalnızca altyapı yatırımlarıyla değil, toplumsal katılım mekanizmalarıyla mümkündür (Jenkins vd., 2016; Güner & Turan, 2017; Sovacool vd., 2021; Hanke & Guy, 2021).

Yerel iklim eyleminin başarısı, çok düzeyli yönetim sistemlerine entegrasyonla doğrudan ilişkilidir (Köse, 2022a; REC Türkiye, 2015; Puppim de Oliveira vd., 2021; Anderton & Setzer, 2022).

Karbon Ayak İzi Politikaları

Karbon ayak izi sadece üretim değil, tüketim alışkanlıklarıyla da ilgilidir; mevcut politikalar bu alanı yeterince kapsamamaktadır. Karbon okuryazarlığı eğitimleri, yerel kampanyalar ve davranışsal dönüşüm araçları geliştirilmelidir; düşük gelir grupları için destekleyici sosyal önlemler alınmalıdır. (Wiedmann vd., 2020; IPCC, 2022).

Sosyal Göstergeler ve MRV Sistemleri

MRV (izleme, raporlama, doğrulama) sistemleri yalnızca teknik çıktılarla sınırlı tutulmamalıdır. Enerji yoksulluğu, yerel istihdam kayıpları, toplumsal kabul düzeyi, çevresel adaletsizlikler ve kırılgan gruplar üzerindeki etkiler gibi sosyal göstergeler de MRV sistemlerine entegre edilmelidir.

Buna ek olarak, STK’ların ve yerel paydaşların veri toplama, izleme ve değerlendirme süreçlerine aktif katılımı sağlanmalı; bu sayede sadece merkezi kurumların değil, toplumsal tabanın da iklim politikalarının uygulanabilirliğine katkı sunması mümkün hale getirilmelidir.

Örneğin, Almanya’da “Yapısal Dönüşüm Komisyonu” sosyal göstergelerin izlenmesini politika önerileriyle eşleştirirken, Güney Afrika’da JETP modeli çok paydaşlı izleme sistemleriyle desteklenmektedir (Agora Energiewende, 2020; JETP South Africa, 2022; Fairclough, 2003; IPCC, 2021).

Uluslararası Deneyimler ve Pilot bölgeler

Türkiye’nin adil geçiş süreci, Almanya, Güney Afrika, Şili ve Polonya gibi ülkelerin deneyimlerinden yararlanılarak planlanmalıdır. Bu ülkeler, kömürden çıkış politikalarını sosyal etkileri gözetken, planlı ve çok paydaşlı modellerle yürütmektedir:

- Almanya, istihdam kaybını önlemek amacıyla “Yapısal Dönüşüm Komisyonu”nu kurmuş; yerel yönetimler, sendikalar, özel sektör ve sivil toplum temsilcilerini karar süreçlerine aktif biçimde dâhil etmiştir. Bölgesel kalkınma fonları ve yeniden eğitim programları ile sosyal uyum desteklenmiştir (Agora Energiewende, 2020).
- Güney Afrika, yüksek kömür bağımlılığına rağmen, uluslararası finansman destekli “Just Energy Transition Partnership (JETP)” mekanizması ile düşük gelirli işçilerin korunması, altyapı yatırımlarının yönlendirilmesi ve şeffaf geçiş planlarının uygulanmasını içeren kapsamlı bir model geliştirmiştir (JETP South Africa, 2022).

- Şili, 2050 karbon nötr hedefi doğrultusunda kömür santrallerinin kademeli kapanışını planlamış; bu süreci toplumsal diyalog mekanizmalarıyla desteklemiş ve enerji yatırımlarını yerel kabulle uyumlu biçimde yönlendirmiştir (IEA, 2022).
- Polonya, enerji arzının büyük bölümünü kömürden sağlamasına rağmen, AB destekli “Just Transition Fund” ile bölgesel yeniden eğitim, yeşil istihdam ve altyapı dönüşümüne yönelik planlamalar gerçekleştirmiştir (European Commission, 2021).

Bu örneklerden hareketle, Türkiye’de Zonguldak, Muğla ve Manisa gibi kömüre dayalı ekonomiye sahip bölgelerde “Adil Geçiş Pilot Alanları” ilan edilmelidir. Bu bölgelerde yalnızca teknik dönüşüm değil, sosyal etki analizleri, alternatif geçim modelleri, mesleki dönüşüm programları ve yerel paydaşlarla yürütülecek kapsayıcı planlama süreçleri de yürürlüğe konmalıdır.

Ayrıca, STK’lar, sendikalar ve yerel halk temsilcileri, bu pilot geçiş bölgelerinde yalnızca danışılan değil, karar süreçlerine dâhil edilen yapılar içinde yer almalıdır. Bu, çok aktörlü yönetim sisteminin kurumsallaşmasını sağlayacak ve geçişin sosyal meşruiyetini güçlendirecektir (Carley & Konisky, 2020; Sovacool vd., 2021).

Bu yaklaşım, Türkiye’nin enerji dönüşümünü yalnızca karbon azaltımı odaklı değil; aynı zamanda sosyal olarak kapsayıcı, ekonomik olarak sürdürülebilir ve demokratik katılıma açık bir yapıya kavuşturacaktır.

Katkı ve Sınırlılıklar

Bu çalışmanın katkıları üç düzeyde öne çıkmaktadır. Birincisi, Türkiye’de iklim politikalarının yalnızca teknik dönüşüm perspektifiyle değil, aynı zamanda sosyal adalet ve adil geçiş ilkeleri üzerinden değerlendirilmesidir. Bu yönüyle çalışma, enerji dönüşüm süreçlerinin toplumsal etkilerini görünür kılan nadir araştırmalardan biridir.

İkincisi, yalnızca resmi strateji belgeleri değil, aynı zamanda sivil toplum, akademi ve uluslararası örnekler karşılaştırmalı biçimde analiz edilerek çok boyutlu bir bakış sunulmuştur. Bu yaklaşım, Türkiye’nin enerji ve iklim politikalarının yönetişimsel bütünlüğünü sorgulayan eleştirel bir katkı ortaya koymaktadır.

Üçüncüsü ise, tematik analiz yoluyla elde edilen bulgular, politika önerileriyle doğrudan ilişkilendirilmiş; bu da akademik araştırmayı karar alıcılar açısından anlamlı ve uygulanabilir hâle getirmiştir.

Sınırlılık olarak, çalışmanın ampirik veriye dayalı olmaması; yani saha araştırması, anket ya da görüşme gibi doğrudan veri üretimi içermemesi belirtilebilir. Bununla birlikte, belge analizi ve söylem çözümlemesi yoluyla elde edilen nitel veriler, mevcut politikaların sosyal yönlerine dair kapsamlı bir değerlendirme sunmaktadır. Gelecek araştırmalar, özellikle yerel uygulama örneklerini içeren saha çalışmaları ve sektörel odaklı analizlerle bu çerçeveyi derinleştirebilir.

Sonuç

Türkiye’nin iklim değişikliğiyle mücadelesinde teknik düzeyde önemli ilerlemeler kaydedilmesine rağmen, bu sürecin sosyal boyutu hâlen bütüncül biçimde ele alınmamaktadır. Çalışma, adil geçiş kavramının politika belgelerinde yer almasına karşın, somut ve bağlayıcı bir uygulama yapısına henüz kavuşmadığını ortaya koymuştur.

Kömürden çıkış politikaları ve yenilenebilir enerji yatırımları gibi teknik girişimler, gerekli sosyal politika bileşenlerinden yoksun kaldığı için dönüşümün mevcut sosyal eşitsizlikleri derinleştirme riski taşımaktadır. Özellikle yerel yönetimlerin kapasite yetersizlikleri, halkın karar alma süreçlerine sınırlı katılımı ve toplumsal kabulü önlemeyen enerji projeleri, sahada direnç yaratmaktadır.

Mevcut iklim rejimi çevresel ve ekonomik göstergelere yoğunlaşırken, adalet, eşitlik ve kapsayıcılık ilkelerini yeterince içselleştirememektedir. Oysa iklim eyleminin başarısı, yalnızca sera gazı azaltımıyla değil; aynı zamanda sürecin toplumun tüm kesimleri tarafından sahiplenilmesiyle mümkündür. Bu nedenle Türkiye’nin ihtiyacı olan, yalnızca düşük karbonlu bir kalkınma modeli değil; aynı zamanda adil, kapsayıcı ve katılımcı bir iklim rejimidir.

Bu başarının anahtarı, teknik dönüşümün sosyal adaletle bütünleştirilmesidir. Aksi hâlde enerji dönüşümü, eşitsizlikleri yeniden üreten bir süreç hâline gelebilir. Yeni iklim rejimi, teknik çözümler kadar sosyal dönüşümü de öncelemeli; kırılgan grupları merkeze almalı ve karar alma süreçlerinde çok sesli yönetişimi güçlendirmelidir.

Çalışmanın sınırlılığı, doğrudan saha verisine dayanmamasıdır. Bununla birlikte, kuramsal ve yöntemsel çerçevesi; kırılgan grupların dönüşüm süreçlerindeki deneyimlerinin incelenmesi ve sektörel düzeyde adil geçiş politikalarının izlenmesi açısından gelecekteki araştırmalara sağlam bir temel sunmaktadır.

Hakem Değerlendirmesi	Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review	Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest	The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author declared that this study has received no financial support.

Yazar Bilgileri	Murat Demir
Author Details	¹ Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sarıgöl Meslek Yüksek Okulu, Sarıgöl, Manisa, Türkiye 0009-0008-5077-0915 murat.demir@cbu.edu.tr

Kaynakça | References

- Agora Energiewende. (2020). *The German coal phase-out: Political compromise and economic realities*. Berlin: Agora Energiewende.
- Anderton, K., & Setzer, J. (2022). Subnational climate governance and the quest for just transitions. *Environmental Politics*, 31(1), 145–165. <https://doi.org/10.1080/09644016.2021.1980855>
- Arslan, H. (2023). Yenilenebilir enerji yatırımlarının finansman modelleri ve Türkiye uygulaması. *ASEAD: Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(63), 197–217. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8275308>
- Başoğlu, A. (2014). *Küresel iklim değişikliğinin ekonomik etkileri* [Yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Birpınar, M. E. (2022). Küresel sorun iklim değişikliği: Gelişimi, uluslararası müzakereler ve Türkiye. *Çevre, Şehir ve İklim Dergisi*, 1(1), 20–36.
- Bulkeley, H., & Betsill, M. M. (2013). Revisiting the urban politics of climate change. *Environmental Politics*, 22(1), 136–154. <https://doi.org/10.1080/09644016.2013.755797>
- Carley, S., & Konisky, D. M. (2020). The justice and equity implications of the clean energy transition. *Nature Energy*, 5, 569–577. <https://doi.org/10.1038/s41560-020-0641-6>
- Damyan, D. (2024, Kasım 11). İklim STK’ları: Türkiye’nin acil gündemi “kömürden kademeli çıkış” kararı olmalı. *Temiz Enerji*. <https://temizenerji.org/2024/11/11/iklim-stklari-turkiyenin-acil-gundemi-komurden-kademeli-cikis-karari-olmalı/>
- Demir, M. (2025). Türkiye’nin iklim değişikliği politikaları ve 2053 net sıfır emisyon hedefi: Taahhütler, uygulamalar ve karşılaşılan güçlükler. *Çevre, İklim ve Sürdürülebilirlik*, 26(2), 53–66.
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2023). *Türkiye Ulusal Enerji Planı 2023*. Ankara: T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. <https://enerji.gov.tr>

- European Commission. (2021). *Just Transition Fund: Ensuring a fair transition towards climate neutrality*. Brussels: European Union Publications Office.
- Fairclough, N. (2003). *Analysing discourse: Textual analysis for social research*. London: Routledge.
- Greenpeace Mediterranean. (2024). *Türkiye’de rüzgâr ve güneş enerjisi projelerinde yerel katılım ve çevresel etki analizi*. Greenpeace Akdeniz Raporu.
- Güner, E. D., & Turan, E. S. (2017). Yenilenebilir enerji kaynaklarının küresel iklim değişikliği üzerine etkisi. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 3(1), 48–55. <https://doi.org/10.21324/dacd.285523>
- International Energy Agency (IEA). (2023). *Renewables 2023: Analysis and forecast to 2028*. Erişim adresi: <https://www.iea.org/reports/renewables-2023>
- International Labour Organization (ILO). (2015). *Guidelines for a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all*. Geneva: ILO Publishing.
- Hanke, F., & Guy, S. (2021). A just transition for community energy? Justice, equity and community energy policy. *Energy Research & Social Science*, 75, 102010. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2021.102010>
- Heffron, R. J., & McCauley, D. (2018). What is the ‘just transition’? *Geoforum*, 88, 74–77. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2017.11.016>
- International Energy Agency (IEA). (2022). *Chile’s energy policy review 2022*. Erişim adresi: <https://www.iea.org/reports/energy-policy-review-of-chile-2022>
- IEA. (2024). *Renewables 2024: Outlook and policy recommendations*. Paris: International Energy Agency.
- IPCC. (2021). *Climate change 2021: The physical science basis. Contribution of Working Group I to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1>
- IPCC. (2022). *Climate change 2022: Impacts, adaptation and vulnerability. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- İstanbul Politikalar Merkezi (İPM). (2021a). *Kömürden çıkışın sosyal boyutu raporu*. İstanbul: Sabancı Üniversitesi.
- İstanbul Politikalar Merkezi (İPM). (2021b). *Türkiye’nin karbonsuzlaşma yol haritası: 2050’de net sıfır*. İstanbul: Sabancı Üniversitesi.
- Jenkins, K., McCauley, D., Heffron, R., Stephan, H., & Rehner, R. (2016). Energy justice: A conceptual review. *Energy Research & Social Science*, 11, 174–182. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2015.10.004>
- JETP South Africa. (2022). *South Africa’s Just Energy Transition Investment Plan (JET-IP) 2023–2027*. Presidential Climate Commission & National Treasury.
- Koç Üniversitesi Karar Araştırmaları Merkezi. (2024). *Türkiye’de adil geçişin kurumsal kapasitesi: Boşluklar ve imkânlar raporu*.
- Köse, S. (2022a). Yerel yönetimlerin iklim değişikliğiyle mücadeledeki rolü ve Yeşil Yeni Düzen. *Yeşil Politika Dergisi*, 4(2), 45–63.
- Köse, S. (2022b). *İklim değişikliğiyle mücadelede yerel yönetimlerin rolü ve Yeşil Yeni Düzen* [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi].
- Newell, P., & Mulvaney, D. (2013). The political economy of the ‘just transition’. *The Geographical Journal*, 179(2), 132–140. <https://doi.org/10.1111/geoj.12008>
- Newell, P., & Simms, A. (2021). Towards a fossil fuel non-proliferation treaty. *Climate Policy*, 21(1), 1–11. <https://doi.org/10.1080/14693062.2020.1835607>
- Öko-Institut, & Agora Energiewende. (2020). *The German coal phase-out: Political compromise and economic realities*. Berlin: Agora Energiewende.
- TEİAŞ. (2023). *Installed capacity by primary energy resources*. Türkiye Elektrik İletim A.Ş. <https://www.teias.gov.tr/tr/yayin-raporlar>
- Turkconomics. (2025a). *Türkiye’nin Küresel Bağlamda 2053 Net Sıfır Taahhüdü*. Turkconomics Blog. <https://www.turkconomics.net/blog>
- Turkconomics. (2025b). *Türkiye’nin İklim Kanunu ve ETS geçiş süreci*. Ankara: Turkconomics Policy Brief Series.
- REC Türkiye. (2015). *A’dan Z’ye İklim Değişikliği Başucu Rehberi*. Ankara: Bölgesel Çevre Merkezi (REC) Türkiye.
- Resmî Gazete. (2025, 2 Temmuz). *İklim Kanunu (Kanun No. 7492)*. T.C. Cumhurbaşkanlığı. <https://www.resmigazete.gov.tr/>
- Saygılı, R. (2014). *Türkiye’de kömüre dayalı termik santrallerin coğrafi dağılımı* [Harita]. Coğrafya Harita. Erişim adresi: <https://www.cografyaharita.com>
- Shura Enerji Dönüşüm Merkezi. (2021). *Kömürden Çıkış 2030: Türkiye için ekonomik, güvenli ve adil bir geçiş senaryosu* [Rapor]. Erişim adresi: <https://www.shura.org.tr>
- Sovacool, B. K., Lipson, M. M., & Chard, R. (2021). Temporality, vulnerability, and energy justice in the time of COVID-19. *Energy Research & Social Science*, 79, 102065. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2021.102065>
- Şahin, Ü., Tör, O. B., Kat, B., Teimourzadeh, S., Demirkol, K., Künar, A., Voyvoda, E., & Yeldan, E. (2021). *Türkiye’nin karbonsuzlaşma yol haritası: 2050’de net sıfır*. İstanbul: İstanbul Politikalar Merkezi.
- United Nations Development Programme (UNDP). (2021). *Climate promise: From pledge to impact*. New York: UNDP.

- United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC). (2022). *Introduction to climate action*. Erişim adresi: <https://unfccc.int/climate-action>
- Üstün, A., & Cizreli, B. (2022). Yeni bir dönemin eşiğinde adil dönüşüm yaklaşımı. *Kent Araştırmaları Dergisi*, 13(37), 1913–1935. <https://doi.org/10.31198/idealkent.1129903>
- Van Dijk, T. A. (2009). *Society and discourse: How social contexts influence text and talk*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Yılmaz, F. (2022). Enerji yönetimi ve Türkiye: Avrupa Yeşil Mutabakatı çerçevesinde bir değerlendirme. *Akademia Doğa ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 19–37.
- Wiedmann, T., Lenzen, M., Keyßer, L. T., & Steinberger, J. K. (2020). Scientists’ warning on affluence. *Nature Communications*, 11(1), 3107. <https://doi.org/10.1038/s41467-020-16941-y>
- WWF-Türkiye. (2022). *Türkiye 2030’a kadar emisyonlarını yüzde 35 azaltmalı* [Basın bülteni].
- WWF-Türkiye. (2023). *Türkiye’nin 2053 net sıfır yol haritası: Sosyal boyut ve katılım*. İstanbul: Doğa Koruma Vakfı. <https://www.wwf.org.tr>